

ZAMONAVIY DAVRDA BAXSHICHILIK AN'ANALARINING SAQLANISHI VA RIVOJI

Barshinay Matnazarova

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Musiqa ta'limi yo'nalishi 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15679769>

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek xalq og'zaki ijodining muhim tarmog'i bo'lgan baxshichilik san'atining zamonaviy davrdagi holati, saqlanishi va rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Baxshichilik nafaqat badiiy ijod, balki milliy o'zlik va tarixiy xotiraning ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Maqolada baxshichilikning an'anaviy uslublari bilan bir qatorda, zamonaviy sahnaviy ijod, OAVdagi namoyon bo'lishi hamda davlat siyosatidagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: baxshichilik, og'zaki ijod, xalq san'ati, an'ana, folklor, madaniy me'ros, zamonaviylik.

СОХРАНЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ТРАДИЦИЙ БАХШИЧЕСТВА В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД

Аннотация. В статье анализируются состояние, сохранение и тенденции развития искусства бахши — важной отрасли узбекского народного устного творчества — в современный период. Бахшичи́зм проявляется не только как художественное творчество, но и как выражение национальной идентичности и исторической памяти. В статье наряду с традиционными методами бахшичи́зма освещается его роль в современном сценическом творчестве, его проявление в СМИ и государственной политике.

Ключевые слова: бахшичи́зм, устное творчество, народное творчество, традиция, фольклор, культурное наследие, современность.

PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF BAKHSHICH TRADITIONS IN THE MODERN PERIOD

Abstract. This article analyzes the state, preservation and development trends of Bakhshi art, an important branch of Uzbek folk oral art, in the modern period. Bakhshichism is manifested not only as artistic creation, but also as an expression of national identity and historical memory. The article, along with the traditional methods of Bakhshichism, highlights its role in modern stage creation, its manifestation in the media and state policy.

Keywords: Bakhshichism, oral art, folk art, tradition, folklore, cultural heritage, modernity

Baxshichilik – o'zbek xalqining qadimiy og'zaki ijodiy an'anasi bo'lib, u dostonchilik, qissa aytish, musiqiy ifoda va improvizatsiyani birlashtirgan betakror san'at turi hisoblanadi. Baxshilar tarix davomida xalq orasida ma'rifat, vatanparvarlik, ijtimoiy adolat g'oyalarini targ'ib qiluvchi shaxslar bo'lgan. Zamonaviy globallashuv, axborot texnologiyalarining tez sur'atda rivojlanishi, urbanizatsiya va yosh avlodning san'atga bo'lgan munosabati fonida baxshichilikning saqlanishi muhim ilmiy va madaniy muammo sifatida ko'rilmogda.

Metodologiya

Ushbu maqolada baxshichilik an'alarining zamonaviy davrdagi saqlanishi va rivojini o'rganishda kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotda quyidagi usullar va manbalar asos sifatida olindi:

1. Tarixiy-tahliliy metod — baxshichilik san'atining rivojlanish tarixini, uning shakllanish va o'zgarish jarayonlarini tahlil qilish uchun ishlatildi. Bu metod orqali milliy va xalqaro hujjatlar, arxiv materiallari va adabiyotlar o'rganildi.

2. Komparativ metod — baxshichilik an'alarining boshqa xalq og'zaki ijod shakllari bilan solishtirilishi va ularning o'zaro ta'siri o'rganildi.

3. Etno-muzikologik tahlil — baxshichilikning musiqiy va poetik xususiyatlari, uning strukturasi, ijro uslubi hamda an'anaviy elementlari o'rganildi.

4. Empirik metod — so'nggi yillarda o'tkazilgan maydon tadqiqotlari, intervyular, baxshilar va musiqashunoslar bilan suhbatlar, shuningdek, baxshichilik maktablari va ijodiy uchrashuvlarda olingan ma'lumotlar asosida tahlil qilindi.

5. Statistik tahlil — baxshichilikni rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari va ularning natijalari, shuningdek, baxshichilik san'atiga oid festival va tanlovlarda ishtirok etish darajasi statistik ko'rsatkichlari o'rganildi.

6. Kontent-tahlil — ommaviy axborot vositalarida, internet platformalarida va ijtimoiy tarmoqlarda baxshichilik haqidagi materiallar tahlil qilindi, shu jumladan zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasi o'rganildi.

Muhokama

Baxshichilik san'ati — o'zbek xalq og'zaki ijodining nodir namunasidir. U ko'p asrlar davomida avlod-dan-avlodga og'zaki tarzda o'tib, o'zining betakror poetikasi, kuy-ohanglari va dramatik talqini orqali xalqning tarixiy xotirasi va ma'naviy dunyosini ifodalab kelgan. Hozirgi globallashuv, axborotlashuv va ommaviy madaniyat bosimi ostida baxshichilik an'alarining saqlanishi dolzarb masalalardan biridir. Bugungi kunda baxshichilik an'alari qishloq va tumanlarda yashovchi yoshi katta ustoz baxshilar orqali saqlanmoqda. Ayni paytda bu san'atga bo'lgan yoshlarning qiziqishi pasayganligi, zamonaviy madaniyat ta'siri, pop madaniyatga bo'lgan intilish, baxshichilik san'atining ommaviy axborot vositalarida keng yoritilmasligi kabi omillar ushbu an'anaga tahdid solmoqda. Shunga qaramay, O'zbekistonda baxshichilikning rivojiga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar ko'rilmogda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2019-yilda "O'zbekiston baxshichilik san'atini rivojlantirish va uni keng targ'ib qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror qabul qilingan. Ushbu qaror asosida viloyatlarda baxshilar maktablari, mahorat darslari va ijodiy uchrashuvlar tashkil etilmogda. Bu esa nafaqat mavjud an'analarni saqlashga, balki yangi baxshilar avlodini shakllantirishga ham xizmat qilmoqda. Shuningdek, UNESCO tomonidan O'zbekistonning baxshichilik san'ati 2019-yilda Insoniyatning nomoddiy madaniy me'rosi ro'yxatiga kiritilgani ushbu san'atning xalqaro darajada tan olinganligini bildiradi. Bu esa nafaqat milliy, balki global miqyosda ham baxshichilik an'alarining qadriyat sifatida e'tirof etilishiga olib keldi. Bugungi kunda baxshichilik faqatgina xalq og'zaki ijodining shakli emas, balki madaniy diplomatiya, xalqaro tanlovlar va festivalarda o'zbek madaniyatining ramzi sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, yosh avlod vakillari orasida ijodiy to'garaklar orqali baxshichilikka bo'lgan qiziqishni oshirish, maktabgacha va maktab ta'limida milliy meros elementlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni — ayniqsa internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarni baxshichilik san'atini targ'ib qilishda kengroq qo'llash zarur. Raqamlashtirilgan audio va video yozuvlar, online arxivlar, virtual o'quv kurslari yordamida bu

an'anani keng ommaga yetkazish mumkin. Muhokamalar shuni ko'rsatmoqdaki, baxshichilikning saqlanishi va rivoji davlat siyosati, mahalliy tashabbuslar va xalqning o'z madaniyatiga bo'lgan munosabatiga bevosita bog'liqdir. Agar bu san'atga yoshlar orasida qiziqish uyg'otilsa, u zamon bilan hamnafas bo'lgan holda yangi bosqichga ko'tariladi.

Natijalar

1. Baxshichilikning an'anaviy asoslari

Baxshilar asosan xalq orasidan chiqqan, ustoz-shogird an'anasi asosida yetishgan; Qashqadaryo, Surxondaryo, Xorazm viloyatlarida baxshichilik an'analari kuchli saqlanib qolgan.

2. Zamonaviy sahnada baxshichilik

Baxshilar respublika va xalqaro folklor festivallarida faol qatnashmoqda (masalan, "Sharq Taronalari");

Baxshichilik bugun estrada san'ati, teatr, va hattoki kino san'atiga ham integratsiyalashmoqda.

3. Axborot makonida baxshichilik

YouTube, TikTok va Instagram tarmoqlarida baxshilar chiqishlari keng ommalashmoqda; Ba'zi baxshilar onlayn doston aytish loyihalarini boshlagan (masalan, "Jonli baxshilar anjumani" YouTube loyihasi).

4. Davlat siyosati va madaniy qo'llab-quvvatlash

2019-yilda "O'zbekiston xalq baxshisi" unvoni joriy etildi;

Baxshichilik 2021-yilda UNESCO tomonidan nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritildi. Baxshichilik — bu milliy xotira va estetik qarashlarning uyg'un namunasi bo'lib, u nafaqat san'at, balki axloqiy, tarbiyaviy va mafkuraviy funktsiyani ham bajargan. Bugungi kunda bu an'ananing zamonaviy sharoitga moslashuvi zaruratga aylangan. Biroq, bu moslashuv an'anaviylikdan voz kechish emas, balki uni yangi avlodga tushunarli shaklda yetkazishdir. Baxshilarning onlayn platformalardagi faolligi – bu an'anaviy san'atning raqamli transformatsiyasidir. Bu holat baxshichilikni faqat marosim yoki to'y san'ati sifatida emas, balki ijtimoiy-madaniy muloqot vositasi sifatida ko'rsatadi. Shu bilan birga, ayrim hududlarda baxshichilik maktablarining yetishmasligi, yosh avlodning bu san'atga qiziqishining sustligi kabi muammolar mavjud. Shu bois, baxshichilikni saqlash uchun uni maktab ta'limiga integratsiya qilish, multimedia vositalar orqali targ'ib qilish zarur.

Xulosa

Baxshichilik o'zbek xalqining bebaho ma'naviy merosidir. Uning zamonaviy sharoitda saqlanishi va rivojlanishi – xalq o'zligini, tarixiy ongini va badiiy tafakkurini saqlab qolish garovidir. An'anani saqlash, uni zamon ruhiga mos holda yangilash orqali bu san'at turini kelajak avlodga yetkazish mumkin. Baxshichilikning UNESCO darajasida e'tirof etilishi esa uni xalqaro maydonda targ'ib qilish uchun katta imkoniyatdir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov M. O'zbek xalq baxshichiligi: tarix va taraqqiyot. – Toshkent: Fan, 2012.
2. Boboyorov S. Folklor va zamonaviylik. – Samarqand, 2019.

3. UNESCO Nomoddiy madaniy meros ro'yxati: <https://ich.unesco.org>
4. Qodirov Sh. Xalq og'zaki ijodi va baxshichilik. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
5. Nurmatov A. Baxshilar va dostonchilik san'ati. // “O'zbekiston san'ati” jurnali, 2021-yil, №4.
6. Tohirov B. Raqamli makonda folklor: imkoniyat va xavf. – Toshkent, 2023.